

Mateusz Staroń, *Wiśniowski Kazimierz Marian (1896–1964)* [w:] *Przemyski słownik biograficzny*, t. 2, pod red. Lucjana Faca, Tomasza Pudłockiego, Anny Siciak, Przemysł 2011 s. 177-184

Wiśniowski Kazimierz Marian. 14 II 1896 r. Dobromil – 4 XI 1964 Londyn. Generał brygady Wojska Polskiego, szef sztabu II Korpusu Polskiego podczas II wojny światowej. Syn Adama, c.k. drogomistrza oraz Marii Wartman.

Edukację rozpoczął od szkoły powszechnej w Dobromilu. Od 1906 r. kontynuował naukę w I Gimnazjum w Przemysłu, a od drugiej klasy w III Gimnazjum w Przemysłu na Zasaniu. Do 1914 r. ukończył 6 klas. Klasę VII ukończył jako żołnierz-prywatysta w 1916 r. po przyjeździe z frontu na urlop, a dyplom maturalny uzyskał w 1917 r. W Przemysłu mieszkał na prywatnych kwaterach przy ul. św. Jana 59, Pannieńskiej 25 oraz w internacie przy ul. Lipowej Górnej 3. Był uczniem przeciętnym, szczególne trudności miał z językiem łacińskim.

W Przemysłu rozpoczął działalność wojskową i niepodległościową w ruchu narodowo-niepodległościowym wstępując w 1913 r. w szeregi XXV Polskiej Drużyny Strzeleckiej. Z jej ramienia organizował oddziały PDS podczas wyjazdów wakacyjnych w 1913 r. oraz 1914 r. w swojej rodzinnej miejscowości. W PDS skończył szkołę podoficerską i 1 IV 1914 r. awansował do stopnia sekcyjnego.

Po wybuchu I wojny światowej wstąpił 4 VIII 1914 r. do Oddziału Józefa Piłsudskiego w Oleandrach k. Krakowa z pierwszym oddziałem wysłanym z Przemysłu i okolic składającym się z ok. 30 drużyniaków XXV PDS pod dowództwem Eugeniusza Chrzanow-

skiego. Przydzielono go do drugiej kompanii kadrowej Stanisława Zosika-Tessaro. Z kompanią wyruszył 6 VIII 1914 r. jako sekcyjny w 4. plutonie pod dowództwem Zdzisława Tatara-Trześniowskiego. Po przekształceniu Oddziału Piłsudskiego w 1 pp strzelców 17 VIII 1914 r. służył w 2 kompanii III baonu 1 pp. Na początku X 1914 r. zapadł na przepuklinę i został wysłany na tyły. Operowano go w Wiedniu, po czym po miesiącu odesłano do Stacji Zbornej Legionów Polskich we Wiedniu. Stąd odszedł na początku XI 1914 r. z 2. kompanią wiedeńską na front karpacki i otrzymał przydział do 5 kompanii 2 baonu 2 pp. Brał udział w kampanii karpackiej i bukowińskiej. 24 XI 1914 r. został mianowany sierżantem. W pułku „karpaczczyków” służył do 1 IV 1915 r. Na początku kwietnia 1915 r. odnowiła mu się poprzednia rana. Kolejny raz musiał odejść na tyły. Był ponownie operowany w Debreczynie, a później przebywał na rekonwalescencji m.in. w szpitalu rezerwowym w Oświęcimiu. Do oddziałów legionowych powrócił dopiero w czerwcu 1916 r. Został wtedy komendantem plutonu w 5. kompanii II Baonu 5 pp. W 1916 r. ukończył szkołę oficerską przy 5 pp. W pułku „Zuchowatych” służył do końca jego istnienia, tzn. do września 1917 r. Podczas tzw. kryzysu przysięgowego przebywał na urlopie w Dobromilu. Po dotarciu informacji o likwidacji pułku w Przemyślu postanowił nie stawiać się do dyspozycji Dowództwa Polskiego Korpusu Posiłkowego i przeszedł do pracy w Polskiej Organizacji Wojskowej. Organizował jej komórki w Dobromilu w okresie październik 1917 – marzec 1918. Uciekając przed aresztowaniem zbiegł do Sandomierza, gdzie dalej działał w POW, a później we Lwowie. Tutaj za-

pewne rozpoczął studia w Akademii Weterynarii. Ukończył tylko 1 semestr.

1 XI 1918 r. wstąpił ochotniczo do Wojska Polskiego w Nisku n. Sanem. Tam do 12 XI 1918 r. pełnił funkcję zastępcy komendanta placu. 13 XI 1918 r. w stopniu chorążego jako d-ca 1 plutonu w 2. kompanii 5. pp legionów wyruszył na odsiecz Lwowa. Brał udział m.in. w ataku na roгатkę lyczakowską i koszary ułańskie, gdzie pluton pod jego dowództwem wziął ok. 30 jeńców, 2 karabiny maszynowe oraz baterię dział polowych. Za tę akcję został później przedstawiony do odznaczenia Krzyżem Virtuti Militari 5. kl., ale orderu nie otrzymał. W 2. kompanii 5. pp służył do 10 XII 1918 r. Później do początków IV 1919 r. był adiutantem III i IV baonu 5 pp. Awansował na podporucznika 16 III 1919 r. lub 1 IV 1919 r., po czym przeszedł ponownie do służby w linii jako d-ca kompanii w IV baonie 5. pp. Uczestniczył wtedy w walkach z Ukraińcami koło Lwowa w rejonie Czartowskiej Skały oraz Winnik. W lipcu 1919 r., po rozwiązaniu IV baonu został d-cą grupy oficerów i podoficerów oddelegowanych do kadry stanowiącej załóżek bytomskiego pułku piechoty, który planowano użyć na Śląsku. 1 IX 1919 r. został d-cą I baonu tego pułku i uczestniczył w powstaniu śląskim. Później był zastępcą d-cy obozu Milicji Górnośląskiej w Szczakowie, skąd odszedł 20 XII 1919 r. na własną prośbę. Z linii oddelegowano go do służby w wywiadzie wojskowym. Najpierw otrzymał stanowisko oficera informacyjnego w oddziale II (wywiadowczym) Dowództwa Okręgu Generalnego Lwów (24 XII 1919 r. – 1 III 1920 r.), a następnie kierownika ekspozytury w Skolem (1 III – 22 XII 1920 r). W czasie pełnienia tej ostatniej funkcji od-

delegowany w sierpniu 1920 r. do dowodzenia działaniami pacyfikacyjnymi w południowej części powiatów: Dolina, Skole, Kałusz przeciwko ukraińskim oddziałom powstańczym kpt. Szewczenki. 28 IX 1920 r. awansował do stopnia porucznika. Od grudnia 1920 r. do marca następnego roku zapewne przebywał na urlopie.

Po przejściu WP na stopę pokojową służył dalej w wywiadzie wojskowym jako kierownik ekspozytury oddziału II DOG Lwów w Stryju (15 III – 1 XI 1921 r.) oraz w Kołomyi (2 XI 1921 r. – 27 III 1922 r.). 3 V 1922 r. zweryfikowany jako kapitan piechoty (1 V 1925 r. otrzymał starszeństwo z 1 VI 1919 r). Później aż do 12 III 1925 r. kierownik oddziału II w dowództwie 11. Dywizji Piechoty ulokowanego w Stanisławowie. W grudniu 1924 r. dostał rozkaz przeniesienia do 48. pp w Stanisławowie i po zdaniu wszystkich agend w marcu 1925 r. rozpoczął po raz kolejny służbę w oddziałach liniowych. Za pracę w 11. DP został wyróżniony kilkoma rozkazami swoich przełożonych. W 48. pp pełnił nieprzerwanie do kwietnia 1927 r. funkcje d-cy kompanii. Dodatkowo czasowo wypełniał obowiązki wz. d-cy batalionu i d-cy batalionu oraz przewodniczącego komisji zebrzań kontrolnych PKU Stanisławów. Między 21 IX 1926 r. a 15 I 1927 r. był słuchaczem na trzymiesięcznym kursie w Centralnej Szkole Strzelniczej w Toruniu, która kształciła w zakresie użycia karabinów maszynowych i broni towarzyszącej piechoty. 14 IV 1927 r. został czasowo przydzielony do dyspozycji d-cy piechoty dywizyjnej 11. DP, a 22 VI 1927 r. objął stanowisko oficera sztabu piechoty dywizyjnej 11. Dywizji Piechoty. 9 XI 1927 r. ponownie przeniesiony do 48. pp zapewne na poprzednie stanowisko.

Stanisławów opuścił 26 IV 1928 r., kiedy to otrzymał etat w 32. pp z garnizonem w Modlinie. Po krótkim pobycie w Modlinie, 13 VI 1928 r. przeniesiono go do 68. pp we Wrześni (I–II baon we Wrześni, III baon w Koninie). W 68. pp służył do lipca 1929 r. Tutaj był d-cą kompanii, wz. d-cą baonu, d-cą baonu. Między 19 IX a 21 XII 1928 r. został oddelegowany na kolejny kurs doszkalający: trzymiesięczny kurs unitarny w Rembertowie. 3 IV 1929 r. awansował na majora ze starszeństwem z 1 I 1929 r. Później od lipca 1929 r. do czerwca 1930 r. pełnił służbę jako kwatermistrz 7. pp Legionów w Chełmie.

Jako niewątpliwie zdolny i wszechstronny oficer z dużym doświadczeniem w linii i w sztabie, został wytypowany i zakwalifikowany przez Ministerstwo Spraw Wojskowych do odbycia studiów na Wyższej Szkole Wojennej w Warszawie. Spośród 1000 oficerów zakwalifikowanych powołano ok. 240 na staże w jednostkach innego rodzaju broni, a następnie na dziesięciodniowy kurs próbny przy WSW. Wiśniowski staż odbył w 2. pułku artylerii ciężkiej w Chełmie (15 VI – 7 VIII 1930 r.), a kurs próbny w dniach 15 X – 13 XII 1930 r. Po pozytywnym zaliczeniu został jednym z 116 oficerów, którzy w grudniu 1930 r. rozpoczęli kurs 1930–1932. W czasie studiów odbył jeden staż w sztabie 11. Dywizji Piechoty (25 VIII – 15 IX 1931 r.). WSW ukończył w 1932 r. w ramach XI promocji absolwentów, a dyplom uzyskał na podstawie rozkazu Ministra Spraw Wojskowych z 28 X 1932 r. Jego pracą dyplomową była rozprawa pt. „8. Armia niemiecka w obronie Prus Wschodnich od 19 IX do 4 X 1914”. Po propozycji gen. T. Kutrzeby – komendanta WSW, na podstawie rozkazu z dnia 1 XI 1932 r. pozostał na

uczelnia na stanowisku wykładowcy. Wykładał tam taktykę ogólną w latach 1932–1934. Po 3 miesiącach pracy, komendant szkoły wystawił mu w II 1933 r. bardzo pozytywną opinię:

„Wartości osobiste, które cechować winny każdego oficera dyplomowanego na pierwszorzędnym poziomie [...] Umysł jasny i logiczny. Inteligencja żywa, pogłębiona dużym wysiłkiem rozwojowym. Wysoka zdolność analizy, która pozwala na szybkość i wydajność pracy w zakresie wykonawczo-intelektualnym. Ta zdolność analizy łączy się z łatwością segregacyjną i umiejętnością trafnego zestawiania sprawozdawczego przy eliminacji i podziale zagadnień według ich właściwej wartości. Zdolność rzeczowego wnioskowania (obserwowana tylko w zagadnieniach taktycznych) w trakcie pełnego rozwoju. Oficer bardzo ambitny rokujący duże nadzieje. Ocena ogólna: dobry z wyróżnieniem”.

W następnej ocenie z sierpnia 1933 r. dalej podtrzymywał swoje sądy. Twierdził, że Wiśniowski to oficer „o dużej ogólnej wartości. Inteligencja bystra, sumienny i wytrwały pracownik. Pewny siebie, potrafi swoje zdanie wytrwale i logicznie obronić. Jako wykładowca nabywa dopiero pewnej praktyki, ale zapowiada się wybitnie. Wybitny oficer.”

Po dwuletniej służbie w roli wykładowcy przeszedł ponownie do linii. Został dowódcą I baonu 36 pp Legii Akademickiej w Warszawie. Wkrótce awansował na podpułkownika dyplomowanego ze starszeństwem z 1 I 1936 r. i otrzymał przydział na tajne stanowisko do Generalnego Inspektoratu Sił Zbrojnych (od 1936 r.) jako 2 oficer sztabu Inspektora Armii gen. K. Sosnkowskiego, które sprawował do września 1939 r. Oficjalnie był sekretarzem komisji regulaminowej u inspektora armii „na odcinku Pole-

się” gen. K. Sosnkowskiego. Pod koniec czerwca 1939 r. otrzymał rozkaz od swojego przełożonego obserwowania sytuacji na zachodniej granicy. Działania te prowadził nieformalnie, używając informacji drogą koneksji od oficera II Oddziału Sztabu Głównego. Zajmował się wywiadem: w sierpniu 1939 r. obserwował i analizował przebieg mobilizacji niemieckiej przy granicach Polski. K. Sosnkowski polecił mu opracować zwięzły referat o postępach koncentracji niemieckiej: ich prawdopodobnych kierunkach natarcia, rejonów odwodów operacyjnych i strategicznych itp., który to przedstawił Naczelnemu Wodzowi 25 VIII 1939 r.

Przez cały okres służby w WP w II RP otrzymywał najlepsze oceny (wybitne) od swoich przełożonych. W aktach personalnych nie ma opinii o jednoznacznie negatywnym wydźwięku wobec Wiśniowskiego. Również w kwestiach dyscyplinarnych był uważany za wzór. Miał tylko jedną sprawę karną: za uczestnictwo w pojedynku jako sekundant. Otrzymał karę dwu tygodni więzienia w zawieszeniu na jeden rok. Miał problemy rodzinne, które wpływały na przebieg jego służby. W aktach personalnych spotykamy w latach 20. bardzo częste urlopy wypoczynkowe Wiśniowskiego, które były konieczne wobec problemów zdrowotnych żony i syna chorych na gruźlicę. Choroby jego bliskich i śmierć ojca w 1935 r. sprawiły, że był mocno zadłużony.

Podczas kampanii wrześniowej do 10 IX 1939 r. pełnił razem z ppłk. F. Demelem funkcję oficera operacyjnego sztabu Inspektoratu „Polesie” gen. K. Sosnkowskiego. Wiśniowski z Demelem towarzyszyli Sosnkowskiemu podczas wszystkich jego wyjazdów służbowych. 10 IX 1939 r., po mianowaniu K. Sosn-

kowskiego dowódcą Frontu Południowego, Wiśniowski został automatycznie członkiem jego sztabu. Uczestniczył w walkach w rejonie Przemyśla, Sadowej Wiszni, Jaworowa, Janowa i Lwowa. 21 IX 1939 r. został wzięty w pobliżu wsi Dublany k. Lwowa do niewoli sowieckiej. Za udział w kampanii wrześniowej został przedstawiony przez K. Sosnkowskiego do Orderu Virtuti Militari kl. V, jednak została ona odzruczona i ostatecznie za kampanię wrześniową otrzymał tylko Krzyż Walecznych.

Okres pobytu Wiśniowskiego w niewoli sowieckiej jest najslabiej udokumentowany. Uniknął losu polskich oficerów zamordowanych m.in. w Katyniu. Miał przebywać w niewoli w więzieniu na Łubiance w Moskwie. 2 VIII 1941 r. w wyniku układu Sikorski-Majski wyszedł na wolność. Wchodził w skład komisji mieszanej polsko-radzieckiej, powołanej 16 VIII 1941 r., która zajmowała się organizacją i zaopatrzeniem powstającej Armii Polskiej w ZSRR. Wiśniowski był również członkiem komisji przeglądowej polsko-radzieckiej dla obozu w Starobielsku, która miała zająć się rekrutacją polskich żołnierzy do nowo powstającej armii. Do obozu w Starobielsku przybył 25 VIII 1941 r. Komisja wcieliła do armii prawie 12 tysięcy osób, które zasilily szeregi nowo tworzonej 6. Dywizji Piechoty. 27 VIII 1941 r. gen. Władysław Anders ogłosił obsadę dowództwa oraz jednostek liniowych armii polskiej w ZSRR. Wiśniowski otrzymał funkcję szefa oddziału III (operacyjnego) sztabu armii. Prawdopodobnie od czerwca 1942 r. dodatkowo pełnił funkcję zastępcy szefa sztabu i kwatermistrza Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR. Brał czynny udział w tworzeniu armii w ZSRR. 18 XII 1941 r. na odprawie oficerów sztabu

przedstawił elaborat „Projektowana rozbudowa Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR”. Od tego czasu Wiśniowski należał do najbliższych współpracowników generała Andersa. Brał udział w rozmowach najwyższych polskich dowódców w sprawie ewakuacji armii z granic ZSRR. 31 VII 1942 r. strony radziecka i polska podpisały protokół ewakuacyjny. Jednym z sygnatariuszy ze strony polskiej, obok gen. Andersa, szefa sztabu gen. Zygmunta Szyszko-Bohusza, rtm. Jerzego Klimkowskiego – adiutanta Andersa, był Wiśniowski.

Po wyjściu Polskich Sił Zbrojnych z ZSRR 2 XII 1942 r. awansował na pułkownika (starszeństwo z 1 I 1943 r). W Armii Polskiej na Wschodzie już jako pułkownik objął stanowisko szefa oddziału I (organizacyjno-szkoleniowy) sztabu. 29 VI 1943 r. rozkazem Naczelnego Wodza – gen. Władysława Sikorskiego, który powołał II Korpus Polski pod dowództwem gen. Andersa, Wiśniowski został szefem sztabu tej formacji. W grudniu 1943 r. II Korpus przetransportowano z Egiptu do Włoch, gdzie wziął on udział w kampanii włoskiej.

Wiśniowski z Andersem podjął decyzję o zaangażowaniu żołnierzy II Korpusu w zdobyciu wzgórz klasztornych Monte Cassino. Jako szef sztabu przygotowywał plan natarcia i bezpośrednio dowodził bitwą o Monte Cassino, która odbyła się w dniach 12–18 V 1944 r. Za udział w zwycięskiej w bitwie otrzymał 22 VII 1944 r. Order Virtuti Militari kl. V. Na stanowisku szefa sztabu Korpusu stał do października 1944 r., uczestnicząc we wszystkich bitwach: m.in. o Ankonę, w przełamaniu linii Gotów. Od 20 X 1944 r. do 10 I 1945 r. dowodził 1. Brygadą Strzelców Karpackich wchodzącej w skład 3. Dywizji Strzelców Karpackich.

W tym okresie brygada dowodzona przez Wiśniowskiego brała udział w bitwach pod M. Lechio, M. Gattone, Savino, S. Antonio, nad rzeką Lamone i Sintria. Bitwy te zakończyły się zwycięstwem i decydująco wpłynęły na powodzenie działań II Korpusu oraz całej brytyjskiej 8. Armii, za co brygada otrzymała podziękowanie od jej dowódcy. Za te zwycięstwa Wiśniowski otrzymał 19 I 1945 r. Order Virtuti Militari IV kl., a 3 V 1945 r. awansował na pierwszy stopień generalski. Od I 1945 r. dalej piastował stanowisko szefa sztabu II Korpusu. Nadzorował wywiad II Korpusu funkcjonujący pod kryptonimem „Biura Planowania” na komunistyczną Polskę.

Przy finansowym wsparciu Wiśniowskiego powstał w 1946 r. Instytut Literacki Jerzego Giedroycia początkowo funkcjonujący w Rzymie, później przeniesiony pod Paryż.

Po demobilizacji Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie pozostał na emigracji i osiadł w Londynie. Pracował jako specjalista w zakresie reperacji i odnawiania starej porcelany. Angażował się w życie polityczno-społeczne polskiej emigracji. Nie porzucił planów odbudowy PSZ na Zachodzie. Liczył na wybuch III wojny światowej. W 1946 r. powstały założenia polskich konspiracyjnych sił zbrojnych na Zachodzie. Powołano Zawiązek Sztabu Głównego, który miał opracowywać plany odbudowy polskich sił zbrojnych. Decydujący głos miał tutaj gen. Władysław Anders. Wiśniowski został szefem sztabu wojsk lądowych ZSG. Przewodniczył ponadto zespołowi funkcjonującemu w ramach ZSG, który koordynował prace organizacji wojskowych na emigracji. W 1951 r. stanął na czele Wydziału Studiów w ramach ZSG, gdzie opracowywano materiały do szko-

lenia oraz inspirowano tworzenie Kół lub Sekcji Wiedzy Wojskowej umożliwiających podnoszenie kwalifikacji wojskowych.

Aktywnie działał w organizacjach polskich kombatantów. Był obok prezydenta Augusta Zaleskiego i generałów: Władysława Andersa, Stanisława Kopańskiego, Tadeusza Bora-Komorowskiego, Stanisława Maczka członkiem honorowym Stowarzyszenia Polskich Kombatantów. W 1963 r. światowy zjazd Federacji SPK wybrał go jednomyślnie Przewodniczącym Rady Naczelnej.

7 XI 1948 r. został mianowany przez Andersa sekretarzem generalnym Sekretariatu Kół Oddziałowych (konspiracyjne Dowództwo Wojska). Była to konkurencyjna wobec SPK forma zespolenia rozproszonych działań kombatantów z różnych środowisk, wywodzących się głównie z wojsk lądowych PSZ. Koła Oddziałowe z organizacji kombatanckiej chciałyno przekształcić w instrument planowania polityczno-wojskowego w momencie wybuchu III wojny światowej. Takie koncepcje snuto podczas najgłębszej fazy zimnej wojny 1950–1953.

Tuż przed śmiercią w 1964 r. miał poważne problemy zdrowotne. Uważano go za najpoważniejszego kandydata do Rady Trzech w przypadku zwolnienia się miejsca po gen. Andersie. Zmarł 4 XI 1964 r. i został pochowany na cmentarzu Ealing and Old Brentford Cemetery w Londynie. Spoczywa w towarzystwie 8 generałów i wielu polskich działaczy niepodległościowych.

Żonaty od 23 VI 1923 r. z Aleksandrą Rucińską (zm. 26 V 1947 r. w Londynie), z którą miał syna? (ur. 14

IV 1924 r). Jego brat Stanisław poległ jako sierżant I Brygady Legionów 25 V 1915 r. pod Konarami.

Odnaczony m.in. Krzyżem Srebrnym Orderu Wojskowego Virtuti Militari, Krzyżem Złotym Orderu Wojskowego Virtuti Militari, Krzyżem Niepodległości, sześciokrotnie Krzyżem Walecznych, Orderem Polonia Restituta kl. V., Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami, Srebrnym Krzyżem Zasługi, Krzyżem I Brygady „Za wierną służbę”, Medalem Pamiątkowym za wojnę 1918–1921, Medalem Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości, Odznaką Honorową „Orleńca”.

Źródła i opracowania

Źródła: Archiwum Państwowe w Przemyślu, II Państwowe Gimnazjum i Liceum im. prof. K. Morawskiego w Przemyślu, sygn. 70–76, 78 Katalogi główne z lat 1907–1914, 1915/1916; Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie, Kolekcja Generałów i Osobistości, Kazimierz Wiśniowski, mikrofilm nr 645 (Ap. 490, VM– 94–9156, KN–16.IX.1931); Wyższa Szkoła Wojenna, sygn. I.340.1.203; Instytut Polski i Muzeum W. Sikorskiego w Londynie, Wniosek na odznaczenie Krzyżem Virtuti Militari kl. V za wojnę polsko-niemiecką, sygn. A.XII.85/165/55; Wniosek o odznaczenie Orderem Wojennym „Virtuti Militari” V. Kl., sygn. A.XII.85/5/11; Wniosek o odznaczenie Orderem Wojennym Virtuti Militari IV klasy, sygn. A.XII.85/40/39; Relacja gen. K. Wiśniowskiego z 29 IV 1948 r. dla Biura Historycznego Głównej Komisji Likwidacyjnej PSZ o przebiegu kampanii wrześniowej, sygn. B.I.86/b; Notatka K. Wiśniowskiego do bitwy o Monte Cassino z 20 V 1960 r., sygn. B 2837; Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu, T. Porembalski, „Wspomnienia z lat 1896–1960”, sygn. 15394 II, t. 1, k. 99; Papiery Kazimierza Sosnkowskiego. Materiały dotyczące wojny polsko-niemieckiej we wrześniu 1939 r., Relacja oficera sztabu gen. K. Sosnkowskiego płk. dypl. K. Wiśniowskiego, sygn. 16506/II, t. 1, k. 239–253; Korespondencja prywatna

K. Sosnkowskiego, List K. Sosnkowskiego do K. Wiśniowskiego z 19 VII 1964, sygn. 16578/II, k. 209; W. Anders, *Bez ostatniego rozdziału. Wspomnienia z lat 1939–1946*, Londyn 1949, s. 76, 199; T. Kasprzycki, *Kartki z dziennika oficera I Brygady*, Warszawa 1934, s. 303; *Katyń. Dokumenty zbrodni*, t. 3; *Losy ocalałych*. Lipiec 1940 – marzec 1943, red. W. Materski, Warszawa 2001, s. 527, 532, 546–547; J. Kuropieska, *Wspomnienia oficera sztabu 1934–1939*, Kraków 1984, s. 26; *Lista strat Legionu Polskiego od 1 maja do 1 lipca 1915*, Piotrków 1915, s. 33; R. Rybka, K. Stepan, *Rocznik oficerski 1939. Stan na dzień 24 marca 1939*, Kraków 2006, s. 15, 417; K. Sosnkowski, *Cieniom wrzeźnia*, Warszawa 1989, s. 47, 50–51, 60, 85, 104, 154, 171–173; *Spis oficerów służących czynnie w dniu 1.6.1921 r.*, Warszawa 1921, s. 946; *Sprawozdanie dyrekcji c. k. gimnazjum z językiem wykładowym polskim w Przemyślu na Zasaniu za rok szkolny 1916*, Przemyśl 1916, s. 31; J. Zając, *W Szkocji i na Środkowym Wschodzie*, t. 2, Londyn 1967, s. 191, 200, 259; „*Rocznik Oficerski*”, R. 1924, s. 240; ibidem, R. 1928, s. 82; ibidem, R. 1932, s. 800.

Opracowania: D. Bargielowski, *Po trzykroć pierwszy. Gen. Michał Tokarzewski-Karaszewicz. General broni, teozof, wolnomularz, kapłan Kościoła liberalno katolickiego*, t. 3, Warszawa 2002, s. 104, 153, 191, 198, 368, 394; W. Chocianowicz, *W 50-lecie powstania Wyższej Szkoły Wojennej w Warszawie*, Londyn 1969, s. 162, 376; J. Cisek, K. Stepan, *Lista strat Legionów Polskich 1914–1918*, Kraków 2006, s. 222; *Działania 2 Korpusu we Włoszech*, t. 1, po red. S. Biegańskiego, Londyn 1963, s. 33, 34, 113–114, 180, 364, 509; J. Giedroyc, *O genezie i początkach Instytutu Literackiego*, [w:] *Kultura 1947–1957. Bibliografia zawartości. Działalność wydawnicza (maj 1946 – maj 1959)*, Paryż 1959; K. Grodziska, *Polskie groby na cmentarzach Londynu*, Kraków 1995, s. 425–426; T. Kondracki, *Polskie Organizacje Kombatanckie w Wielkiej Brytanii w latach 1945–1948*, Warszawa 2007, s. 360, 370, 441, 450–451; H.P. Kosk, *Generalicja polska*,

t. 2, Pruszków 2001, s. 251; T. Kryśka-Karski, S. Żurkowski, *Generalowie Polski Niepodległej. Uzupelnienia*, Londyn 1977, s. 161–162; G. Łowczowski, *Piąty pułk piechoty legionów „Zuchowatych”*, Londyn 1968, s. 59, 94–96, 230; G. Łukomski, B. Polak, A. Suchcitz, *Kawalerowie Virtuti Militari 1792–1945. Wykazy odznaczonych za czyny z lat 1863–1864, 1914–1945*, Koszalin 1997, s. 530; Z. Mierzwiński, *Generalowie II Rzeczypospolitej*, t. 2, Warszawa 1995, s. 445–454; Z. Nicman, *Gen. Kazimierz Wiśniowski – szef sztabu gen. Andersa*, „Polska Zbrojna” 1996, nr 30 z 12 II, s. 9. *Obozy jenieckie NKWD IX 1939 – VIII 1941*, Warszawa 1995, s. 62; P. Potomski, *General broni Stanisław Władysław Maczek (1892–1994)*, Warszawa 2008, s. 351–352; J. A. Radomski, *Demobilizacja Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie w latach 1945–1951*, Kraków 2009, s. 101, 139, 198, 201; P. Stawecki, *Oficerowie dyplomowani Wojska Drugiej Rzeczypospolitej*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1997, s. 97; *Śp. General Kazimierz Wiśniowski*, „Orzeł Biały” 1964, nr 4, s. 7; Z. Wawer, *Znów w polskim mundurze. Armia Polska w ZSRR, sierpień 1941 – marzec 1942*, Warszawa 2001, s. 29, 147–148, 176; A. Zaćmiński, *Emigracja polska w Wielkiej Brytanii wobec możliwości wybuchu III Wojny światowej 1945–1954*, Bydgoszcz 2003, s. 178–179, 180–182, 187, 189, 190; P. Żaroń, *Armia Polska w ZSRR i na Bliskim i Środkowym Wschodzie*, Warszawa 1981, s. 47; idem, *Kierunek wschodni w strategii wojskowo-politycznej gen. Władysława Sikorskiego 1940–1943*, Warszawa 1988, s. 51, 55, 58–59, 153, 165, 193, 220, 225.

Fotografia [1] *Śp. General Kazimierz Wiśniowski*, „Orzeł Biały” 1964, nr 4, s. 7.